

Przedmiotem niniejszych badań jest polska odmiana występów komediowych znanych w Stanach Zjednoczonych jako *stand-up comedy*. Stand-up na dobre zakorzenił się w polskiej kulturze komedii, stając w opozycji do tradycyjnych kabaretów nie tylko ze względu na formę, ale też na jego treść i odbiór. Polski stand-up, mimo swojej relatywnie krótkiej historii, ma już rzeszę wiernych fanów i wciąż powiększające się grono komików gotowych by ich rozbawiać.

Centralnym punktem stand-upu jest tożsamość. Wynika to z mechanizmów, jakie nim rządzą: komici wykorzystują w swoich wystąpieniach osobiste doświadczenia oraz obserwacje, jednocześnie kwestionując – pod pretekstem humoru – ogólnie przyjęte normy oraz zachowania. W związku z tym, że nierzadko tematyką występów są relacje międzyludzkie bazujące na płci, odpowiednio poprowadzona narracja nie tylko rozbawi publiczność, ale też przedstawi odmienny punkt percepcji siebie oraz innych.

Z kolei tożsamość człowieka może być zawarta w trzech uzupełniających się poziomach: indywidualnym, relacyjnym i kolektywnym. Przez indywidualną tożsamość rozumiemy sposób postrzegania siebie oraz swoich wartości, przekonań i celów. Relacyjny charakter tożsamości mówi o nas w kontekście innych osób i rolach przypisanych nam w wyniku norm społecznych. Najszerzego poziomu, kolektywnego, użyjemy, by określić naszą przynależność do grupy opartej na wspólnych cechach, które mogą dotyczyć płci, pochodzenia, narodowości, czy chociażby ulubionej muzyki. Tożsamość, w tym tożsamość płciowa jako jej nieodłączny element, pełni więc fundamentalną rolę w postrzeganiu rzeczywistości.

Sposobów na wyrażenie i kreowanie naszej tożsamości w odniesieniu do otaczającego świata jest wiele, a język – pełniący funkcję komunikacyjną i poznawczą – stanowi jeden z nich. Dzięki metaforom pojęciowym i ich realizacji w języku jesteśmy w stanie nałożyć pewne elementy jednej rzeczy na drugą. Przez to możemy przede wszystkim wyjaśnić to, co trudne do zrozumienia, ale również zmienić dotychczasową percepcję rzeczywistości. Biorąc pod uwagę formatywny wpływ języka figuratywnego na postrzeganie otaczającego świata, nasuwa się pytanie, jaki obraz płci tworzą stand-uperzy i stand-uperki, którzy – ze względu na ciągle rosnącą popularność tej formy rozrywki w Polsce – mogą dotrzeć do licznej grupy odbiorców i tym samym mieć wpływ na percepcję tożsamości płciowej, swojej oraz innych osób.

Celem projektu jest odpowiedź na następujące pytania badawcze: 1) Jaki obraz płci kreują polscy komici i komiczki w swoich występach? 2) Jakich metafor pojęciowych używają w odniesieniu do tożsamości płciowej swojej oraz innych osób? 3) Jaki wydzźwięk i charakter mają zidentyfikowane metafory? Oraz 4) Jaką rolę pełnią zidentyfikowane metafory w kontekście całych występów?

Projekt łączy w sobie elementy językoznawstwa kognitywnego, socjolingwistyki i korpusowej metodologii badań. Materiał źródłowy zebrany na potrzeby projektu obejmie trzydzieści najpopularniejszych pełnych występów w wykonaniu polskich stand-uperów i stand-uperek, które zostały opublikowane w serwisie YouTube w latach 2018-2022. Z występów zostaną pozyskane wypowiedzi, które bezpośrednio lub z kontekstu odnoszą się do płci, i które później zostaną poddane dwuetapowej analizie: korpusowej i metaforycznej. W przypadku analizy korpusowej wykorzystane będą narzędzia Sketch Engine and WMatrix5, natomiast do identyfikacji metafor zawartych w tych wypowiedziach użyta zostanie metoda oparta na słownikach, która z powodzeniem przyjęła się w badaniach nad metaforą. Zidentyfikowane wyrażenia metaforyczne zostaną sklasyfikowane w odniesieniu do ich budowy, aby uzyskać bardziej kompleksowy wgląd w sposób tworzenia języka figuratywnego. Całości badań dopełnią analizy ilościowe przy użyciu programu statystycznego SPSS. Końcowy etap badań – analiza jakościowa – opierać się będzie na socjolingwistycznym podejściu do języka jako narzędzia do wyrażania tożsamości.

Założeniem projektu jest poszerzenie dyskusji oraz próba uzupełnienia luk badawczych w trzech obszarach. Pierwszy obszar dotyczy płci jako przedmiotu badań socjolingwistycznych, które w dużej mierze opierają się na codziennym języku. Ten projekt stawia płęć w świetle stand-upu, który tylko pozornie jest wykonywany w sposób spontaniczny – w rzeczywistości występy są efektem długoterminowego planowania. Można zatem uznać, że język, którego używają komici, jest daleki od improwizowanego, a to z kolei sugeruje, że dobór metafor również nie jest przypadkowy.

Drugim obszarem badań jest językoznawstwo kognitywne, gdzie poświęca się coraz większą uwagę metaforom odnoszącym się do płci zwłaszcza w polityce i miejscach pracy, jednak wciąż niewiele opracowań skupia się na języku figuratywnym w kontekstach humorystycznych. Celem projektu jest przyczynienie się do uzupełnienia tej luki i rozpoczęcie dyskusji na szerszą skalę, uwzględniając inne sfery komedii.

Ostatni obszar dotyczy bezpośrednio przedmiotu badań. Stand-up jest bogatym źródłem dyskursu, który z powodzeniem poddawany jest interdyscyplinarnym opracowaniom poczynając od językoznawstwa, na psychologii kończąc. Mimo to, polski stand-up, ze względu na swoją krótką historię, nie cieszy się zbyt dużym zainteresowaniem badaczy, w przeciwieństwie do innych lokalnych odpowiedników. Wybór polskiego stand-upu na przedmiot badań tego projektu będzie zatem próbą zaznaczenia obecności polskich stand-uperów na międzynarodowej mapie rozważań na temat tego rodzaju rozrywki. Można więc przyjąć, że niniejszy projekt będzie dotyczył nie tylko sposobu kreowania tożsamości płciowej przez polskich komików, ale również tożsamości polskiego stand-upu jako takiego.